

Sa Simula'y Trahedya, ang Dulo'y Parsa

Valentine Dula

“**F**irst time kong mawasak nu'ng nag-reunion kami ng mga high school classmate ko. Dahil ako ang tanggero, ang huli kong alaala ng gabing 'yun e ito: GranMa sa isang kamay, shot glass sa kabila, at super slow-mong pag-agos ng alak mula sa bote pababa sa baso. Puta, para akong nanonood ng science experiment sa YouTube.” Mabagal na mabagal na nagsalin kunwari ng alak ang mga kamay niya sa ere. “Sa tingin n'yo, ganito rin siguro kabagal tumayo si Manong Johnny pagtapos niyang jumebs, 'no?” Nagtawanan ang audience. “Malas mo kung taeng-tae ka na tapos si Manong Johnny ang nasa banyo, tumatae nang slow-mo.” Tumawa rin si Juan Ponce Enrile na nakapuwesto sa mesa ng mga senador. “Just kidding po, Manong. Alam kong sa edad ninyo ngayon e hindi n'yo na kaya pang tumayo . . . o umebak . . . dahil isa na kayong ganap na imortal.” Katapat ni Enrile si Senator Bato dela Rosa na namumula ang mukha sa katatawa.

Magtatatlong linggo nang nawawala ang anak ng mag-asawang pinanonood sa sala ang live telecast ng programa sa Malacañang. Patay ang mga ilaw sa loob ng bahay. Patay rin ang electric fan kaya para tuloy pisi ng hulog ang usok ng mga sigarilyo, na napipigtal sa hitit at buga.

“Naka-loud ba'ng telepono mo?”

Nasagot na ni May ito kani-kanina lang. “Oo,” pag-uulit niya.

“Paki-check naman.”

“Naka-loud.” Humitit siya nang malalim. “I just checked it bago ko binuksan tong TV.”

“No. I-check mo kung may nag-text. Paki na lang.”

Unang sigarilyo ito ni May matapos ang labinlimang taon. Bukod sa notification ng app na nagsasabing maglakad-lakad siya kada dalawang oras, wala nang makikitang bago sa screen. “Wala,” sabi niya.

“Wala?”

Umiling si May.

“Sino ba ’tong nagsasalita?” Ngumuso ang asawa niya sa TV, saka inginudngod sa ashtray ang sigarilyong mas mahaba na ang upos kaysa sa filter.

“Di ko rin kilala. Funniest stand-up comic daw ngayon sa Pinas sabi kanina.”

“What?”

“I know, di ba? Panay lait at mur—”

“Sorry, sorry. I mean, ano siya ulit?”

Alam ni May na doble ang bigat ng pagkawala ng anak sa kausap, baka singkuwentang ulit pa nga. Pero hindi niya magawang halikan o haplusin man lang ang kamay nito. Kasya ang isang tao sa pagitan nilang dalawa. “Magpahinga na tayo, Fiona,” sabi niya, pero nagsindi lang ulit si Fiona ng sigarilyo.

“Sa Facebook? May nag-comment ba?”

“Walang message, walang comment.”

“Check mo sa spam. Mini-message ako minsan ng mga estudyante ko, di ko nakikita kasi du’n pala napupunta.”

“Wala sa spam.”

Tumango si Fiona. “Saka na ’ko matutulong. Magsasalita raw si Duterte.”

“Kape?”

“Sige, salamat.”

Tatayo na si May nang hawakan ni Fiona ang braso niya. Ngayon na lang ulit niya naramdaman ang mga daliri ng asawa. “Ako na ang magtitimpla. Iihi rin kasi ako,” sabi nito.

Alam ni May na hindi iihi si Fiona kundi aakyat sa second floor. Bubuksan ni Fiona ang aparador ng anak para kunin ang paborito nitong damit-pambahay, ilalatag ito sa higaan, at tahimik na tatabihan. Walang hikbi na maririnig si May, pero alam niyang hindi payapa ang asawa. Ito ang bagay na hindi niya kayang gawin. Ni hindi niya kayang pasukin ang kuwarto ni Jessica. Natatakot siyang maligaw sa disyerto ng mga alaala at tuluyang hindi makabalik.

“Pagtapos nu’n,” pagpapatuloy ng nasa telebisyon, “total blackout. Hindi ko alam kung paano ako nakauwi. Kuwento sa’kin ng girlfriend ko pa no’n, na asawa ko na ngayon (sadly), na sinayawan ko raw ang bawat poste ng ilaw na nadaanan namin pauwi. Sabi ko, ‘may iba bang nakakita sa’kin?’ Sagot niya, ‘Wala naman. Ako lang. Ang taong hindi dapat makakita nu’n in the first place. Muntik na kitang hiwalayan.’” Nagtawanan ang mga tao. “Ngayong binabalikan ko ang nangyari, sabi ko sa sarili ko, not bad, not fucking bad at all. Hindi naman nakakahiya ang ginawa ko kumpara sa pagsayaw ng budots on national TV. Tama ba, Senator Revilla? Langyang campaign ad ’yan. Genius. To be frank, I was half-expecting Senator Lito Lapid na mag-baby shark dance sa ad niya as a rebuttal.” Hagalpakan ulit ang audience. Tumayo ang dalawang senador para mag-apir, halos mapunit ang panga nila sa kahahalakhak.

Dinig ni May ang lahat ng nangyayari sa kusina. Ang lagutok ng binuksang kalan. Ang pagbangga ng kutsara sa tasa. Ganito rin katalas ang pandinig niya noong na-confine si Jessica nang ilang araw sa ospital. Left sided pleurar effusion. Pneumonia ang diagnosis. Malinaw na sa kanya, bago pa man sabihin ng doktor, na kailangang

sumailalim sa thoracentesis ang anak. Nababalewala ang pagiging nurse ni May sa tuwing magkakasakit si Jessica. Lumulubha ang simple: nagiging cancer ang kulani, nagmumukhang saksak ang salubsob, ang balinguynyoy naman, leukemia. Kaya si Fiona ang sumama sa anak noong tanggalan ito ng tubig sa baga gamit ang mahabang heringgilya. At kahit nasa labas si May ng ospital kung saan tanaw niya ang mga pasyenteng isinusugod sa ER, tanging ang palahaw ni Jessica sa operating room ang kanyang naririnig. Mula noon ay hindi na siya muling nanigarilyo.

Sabi ni Fiona, magsulat daw siya. Mapapadali raw ng pagsulat ang pagkompronta sa problema kapag naroon na ito sa papel, materyal na ring tulad ng papel, na maaaring punitin, silaban, o itapon anumang oras. “Pero may kahulugan nga ba talaga ang mga salita?” Gusto niyang itanong sa napangasawa niyang propesora. Kaya ba talaga nilang sabihin ang mga gusto niyang sabihin? Kung oo, bakit wala siyang mahanap na mga salitang tutumbas sa pagkawala ng anak? Isang kumot na basang-basa ang makikita ng asawa kung bibiyakin ang bungo ni May sa mga sandaling ito. Mabigat at nakulob. Mahirap pigaan. Dagdag problema lang ang pagsusulat. Sa halip, pumikit siya para makita si Jessica na binubuksan ang gate, sukbit ang backpack sa balikat habang kinakawayan sila. Tinanong siya nito kung ano ang ulam, sabay alog ng coin purse at pabirong bumanat na kulang talaga ang ipinababaon nilang pera. Siya pa rin ang dating Jessica. Mabilog ang mga pisngi, malusog ang mga halakhak. Sasabihin niya sa anak na, “ikaw ang mga salita ko,” pero hindi siya nito maiintindihan. Alam niya. Dahil wala naman talagang kahulugan ang mga salita. Walang kahulugan ang lahat maliban sa anak.

“Kaya ’wag niyong masabi-sabi sa’king wala akong say tungkol sa Martial Law noong ’70s.” Iwinasiwas ng stand-up comic ang kanyang hintuturo. “Dahil hindi man ako nabuhay sa panahong ’yun e naranasan ko naman ang bagsik ng GranMa. You know what

GranMa is? Anong Gran Matador Brandy? Mali! It's Gran Marcos Brandy, baby! Sa sobrang tindi ng censorship, wala akong maalala!" Kita sa camera ang mga nagtatawanang anak ni Ferdinand Marcos. Tumawa rin ang comic, saka sumundot ng: "Akala ko ba ayaw na ayaw mo sa mga Reds, Senator Bato? E bakit pulang-pula ang mukha mo? Iwas ka muna sa salamin baka tortyurin ka ng sarili mo tapos bigla ka na lang mawala." Naibuga ng nagluluhang senador ang tubig na iniinom niya.

Bumalik si Fiona sa sala at inilapag ang mga umaasang kape sa mesa.

"Remember these?"

Dalawang pulang hair clip. Pero parang diyamante ang mga ito kung tingnan ni May.

"Ipapasuot ko 'to sa kanya pagbalik n'ya, wala s'yang magagawa." Tumawa si Fiona.

Kinuha ni May ang nasa palad ng asawa. Naisip niya ang unang araw na umuwi sila kasama si Jessica. Suot ng bata ang mga ito.

"Marami pa 'kong nahalungkat. Wanna see them?"

"No." Ibinigay niya sa asawa ang pang-ipit. Okay ang paisa-isa, pero nakakalunod kapag nagsabay-sabay ang alaala.

"Nu'ng 7th birthday niya. Sa Baguio."

"Bakit mo inayos 'yung kuwarto no'ng bata?" Walang nagawa si May kundi tingnan ang larawan. "Baka di na n'ya makita ang mga gamit n'ya dahil iba na ang ayos."

"Gusto ni Jessica, maaliwalas. Malinis."

"Ayaw n'yang pinakikialaman ang mga gamit n'ya."

"Mas ayaw niya sa kuwartong maalikabok."

Natigilan si May nang maisip na ubos na panigurado ang baong antihistamine ng anak.

May binuklat si Fiona. “Tanda mo ’to?”

S’yempre. Paano niya malilimutan ang unang drawing ni Jessica? Isang bahay sa ilalim ng pulang araw. Tatlong babaeng gawa sa krayola. Itinuon ni May ang pansin sa telebisyon pero ang boses ng batang pintor ang lumabas mula rito: “Tinanong ako ni teacher kumbakit dalawa ang mama ko. Sabi niya isa lang daw dapat ang mama. Kawawa siya kasi isa lang mama n’ya.” Pinapaliguan niya si Jessica noon na kauwi lang galing eskuwelahan. Napangiti si May. Handa na niyang iwan ang madilim na bahay para manirahan sa makulay na mundo ng anak nang biglang nanginig ang cellphone sa mesa.

“Akala ko ba naka-loud ’yan?” sabi ni Fiona.

Si Laurie. Kinukumusta sila at nakikibalita kung may bago bang impormasyon tungkol sa kaibigan. Personal na kakilala nina May at Fiona ang mga kaibigan ng anak. Nakausap na nila ang lahat ng dapat kausapin, napuntahan na ang mga maaari nitong tuluyan. Kaya mali ang paulit-ulit na inilalatag ng imbestigador na baka naglayas lang ang anak, nagtanan, o namundok para mag-NPA. Alam ni May na monitored ng asawa si Jessica dahil naging tibak din si Fiona noon.

Patuloy na nakinig si May sa boses ng anak sa telebisyon: “Gago sila, Ma. Pare-pareho sila,” sabi nito habang nasa hapag-kainan isang gabi. “Yung classmates ko, ilan sa kanila sinasabing hindi raw masisisi ’yung Amerikanong pumatay kay Jennifer. Dapat daw naging honest si Jennifer nu’ng umpisa pa lang. Bakit? Hindi ba pagiging honest ’yung pagbibihis niya according sa kung anong nararamdaman niya? Sa kung paano niya nakikita ang sarili niya? In the first place, nanloko ba siya? O in-assume niyang alam na nu’ng demonyong sundalo ’yung kasarain niya? Why put the blame on her? Tapos may mga kaklase pa akong crush si Pemberton. Anong kabobohan ’yun, Ma?” Gustong sabihin ni May na mas masarap

ang sinigang habang mainit pa, at baka malipasan na ng gutom si Jessica kakakuwento. Pero naunahan siya ni Fiona, “ang sabi mo sa’kin naka-loud ’yan, di ba?”

Humigop si May ng kape. Sintapang ito ng asawa. Kaya tumayo siya para magdagdag ng creamer sa kusina.

“Sa’n ka pupunta?”

“Babanyo.”

“Magbabanyo, e tinatanong kita. Magkakape ka sa banyo?”

“Bawal ba?”

“Ano ka ba?” Napabuntonghininga si Fiona. “Bakit ba hindi mo masabi sa’kin?”

“Ang ano?”

“Anong ang ano?”

“Ano nga?”

“Yang nasa ulo mo.”

“Ano? Di kita maintindihan.”

“Alright, alright. Sasakyan kita.” Nilagok ni Fiona ang kape. “For example, bakit di mo sabihin sa’king ayaw mo n’yan?” Nahulog na parang confetti ang upos ng sigarilyo nang ituro niya ang tasang hawak ni May.

“Ayaw ko ng?”

“Putangina naman. Ano ba?” Lumagapak sa mesa ang tasa.

“Bakit nagmumura ka?”

“Anyway, ang sabi sa’kin ng mahal na Pangulong Duterte ay ganito, ‘mag-isip ka na hindi leaders ang kaharap mo like what I’ve been doing for the past couple of years. Curse if you want to. Just be yourself.’ Kaya matapang akong paputukin lahat ng bala ko ngayong gabi, e.” Kinindatan ng stand-up comic ang lente ng camera.

“Hindi kita minumura.”

“Sinabi ko bang minura mo ako? Ang tanong ko bakit ka nagmumura?” Mas malakas na ang boses ni May kaysa sa asawa.

“Sige na, tapon mo na ’yang lintek na kapeng ’yan.”

“Ano bang gusto mong sabihin ko? Na ang tapang-tapang nito? Na kailangan kong dagdagan ng creamer? O, tapos? Bakit ko pa sasabihin kung magagawan naman na ng paraan?” Ang totoo, ayaw ni May na masaktan ang asawa. Sasarilinin niya ang pait ng kape at daraan muna sa kanya ang mapait na balita sa pagbabaka-sakaling mabawasan kahit papaano, kahit gaano katiting, ang sakit na idudulot nito kay Fiona.

“Pero habang nasa harap n’yo ngayon, kailangan kong paulit-ulit paalalahanan ang sarili ko na Malacañang ’to, hindi bar, hindi theater. Kahit lisensiyado e kailangan ko pa ring mag-ingat. Kasi, alam n’yo na, baka may taong ‘magdilim’ ang paningin dahil sa jokes ko. Baka magkaroon ng ‘maitim’ na balak laban sa’kin ang taong ’yun pagbaba ko rito . . . Hi, Senator Nancy Binay.” Mas malakas ang hagalpakan sa punchline na ito, may sumipol pa. Aliw na aliw ang lahat sa comic lalo na ang pangulo. Tumayo ang audience noong magpaalam siya sa stage. Panandaliang naputol ng mga patalastas ang programa ng Palasyo na may layuning magpasaya sa mga Filipino sa gitna ng pananalanta ng pandemya.

“Sabihin mong pabaya at kunsintidor ako. Sabihin mong ako ang putanginang dahilan kung bakit nawawala si Jessica. Bakit di mo ko komprontahin? Bakit di mo sabihin sa’kin nang harapan?” Inangat ni Fiona ang laylayan ng damit niya para ipamunas sa mga mata.

“Sana nga lahat nadadaan sa tapang, sa sinasabi mong komprontasyon. Pero hindi, Fiona. Itinuro mo rin ’yon sana kay Jessica.” Iniwan ni May ang kausap at nakita niya ang sarili sa pintuan

ng kuwarto ng anak, bitbit pa rin ang tasa ng kapeng pumait pa lalo sa mga patak ng luha. Bukas ang pinto ngunit patay ang bumbilya sa loob ng kuwarto. Hindi si Fiona ang sinisisi niya sa pagkawala ni Jessica dahil kilala niya kung sino ang totoong kunsintidor, kung sino ang pinakamahina sa kanilang tatlo. Nakatitig siya ngayon sa madilim na silid, paralisado ang mga darili para kalabitin ang switch ng ilaw. Karuwagan ba ang pagtanggap niya sa hinahon ng dilim kaysa sa hapdi ng liwanag? Kung naipapasa ang tapang, bakit hindi siya nahawa sa asawa at anak? Nagkamali siya. Hindi disyerto ang kuwarto. Ito ang unibersong nilikha nilang mag-asawa para kay Jessica, at kabisado niya ang bawat bahagi nito. Humakbang siya sa loob ng kawalan hanggang sa narating niya ang kama. Buhay na buhay ang amoy ng anak sa kutson. Buhay na buhay rin ang silwetang naroon, na tila matagal nang inaabangan ang pagbisita niya. Jessica? Naramdaman ni May ang mga haplos nito sa kanyang pisngi. Nasaan ka, anak? Saan ka namin makikita? Nagkamaling muli si May. Wala siya sa kanilang uniberso kundi nasa loob siya ngayon ng sariling bungo. Nanginig ang buo niyang pagkatao. Hinatak siya ng nag-vibrate na cellphone pabalik sa sala.

Sa sandaling ito, mukha na ni Pangulong Duterte ang naka-display sa TV: “My countrymen, a month have passed since I signed Proclamation No. 1108 placing the entire Philippines under martial law—an indispensable step to curb the increasing number of COVID-19 cases in our country; and which will usher us into a new kind of government. A better one. You see, this Revolutionary Government is unlike any other. I’m sorry to say this Bongbong and Imee, pero hindi ito tulad ng sa Marcos. It is not going to be remembered as another dark chapter in our history. Ayaw ko sa pangako, pangako. Gawin ko na lang. Patunayan ko na lang. We are at war against COVID-19 and we must win. You can clearly see that there’s no state censorship. Kita n’yo naman how frank the comic guy was earlier. Lahat ng audience dito, Marcos man, Binay man,

lahat masaya, sports lang. Pero kung ako biruin niya putangina baka patayin ko siya.”

Tumawa ang lahat.

“I’m kidding, of course. Baka may sabihin na naman ang iba d’yan. Like what I’ve said on previous occasions, there will be no suspension of the privilege of the writ of habeas corpus. No violations of human—”

Sumalpok ang tasa ng matapang na kape eksakto sa ulong ng pangulo. Ni hindi nagkalamat ang tasa, pero nabasa ang telebisyon at nagkabitak ito na hugis sapot ng gagamba. Parang rehas ang maraming-maraming linya ng bahaghari na tumabon sa mukha ng presidente. Mula sa labas, makikita ang isa-isang pagbukas ng mga ilaw sa loob ng bahay, at maririnig ang pag-iyak ng mag-asawang sabay na nilalapnos ng liwanag.